

Тімашов В. О., к. юр. н., доцент кафедри фінансового та адміністративного права УДУФМТ

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Розглянуто поняття правової та соціальної держави. Визначено основні ознаки та завдання правової соціальної держави, їх становлення в історичному аспекті й розвиток на сучасному етапі, а також проаналізовано їхній вплив на забезпечення прав і свобод людини.

Ключові слова: людина, права людини, правова держава, соціальна держава, концепція правової держави, державний апарат, індустріальне суспільство, економіка.

Timashov Victor, PhD, Associate Professor USUFIT

THE ROLE OF SOCIAL AND LEGAL STATE IN PROMOTING HUMAN LAWS AND FREEDOMS

Considered the notion of legal and social state. Defined the main objectives and features of the legal welfare state and its impact on the rights with freedoms.

Keywords: human, human rights, rule of law, social state, the concept of the rule of law, the state apparatus, industrial society, economy.

Тімашов В. А., к. юр. н., доцент кафедри фінансового та адміністративного права УГУФМТ

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА В ОБЕСПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ЧЕЛОВЕКА

Рассмотрены понятия правового и социального государства. Определены основные признаки и задачи правового социального государства, их становление в историческом аспекте и развитие на современном этапе, а также проанализировано их влияние на обеспечение прав и свобод человека.

Ключевые слова: человек, права человека, правовое государство, социальное государство, концепция правового государства, государственный аппарат, индустриальное общество, экономика.

Розвиток первісного суспільства в усіх регіонах світу спочатку відбувався майже однаково. Проте на стадії переходу до держави, унаслідок розшарування суспільства та інших факторів, шляхи й час розвитку первісних суспільств розійшлися. Існує чимало народів і націй, які створили свої держави лише в ХХ столітті. З певних історичних причин вони або ніколи не мали власної держави, або втратили ранню державність і тривалий час входили до складу інших держав, відчуваючи утиски з боку влади панівної нації. Багато хто з таких народів домігся власної державності в ХХ ст. у результаті реалізації права націй на політичне самовизначення. Процес виникнення держави й права відбувався при їхньому взаємному впливі один на одного й був викликаний потребами економічних відносин, що склалися за наявності приватної власності, поділу праці, товарного виробництва й обігу; необхідністю закріплення економічного статусу товаровласників, забезпечення для них сталих і гарантованих економічних зв'язків, умов для економічної самостійності, необхідністю підтримувати стабільність і порядок у суспільстві в умовах поглиблення та загострення соціальних протиріч і конфліктів, організацією публічної влади, відокремленої від населення та здатної санкціонувати звичаї, встановлювати юридичні норми і забезпечувати втілення їх у життя; перетворенням людини на відносно самостійного індивіда.

Співвідношення «людина – держава – право» є однією з одвічних проблем у теорії прав людини й теорії держави і права загалом. Людина на основі природного права може бути суддею у власній справі, а в частині, що стосується права на думку, вона ніколи ним не поступається. Але яка користь їй від свого суддівства, якщо вона не має достатньої змоги для відновлення свого права? Тому вона передає це право в спільне надбання й стає під захист сили суспільства, частиною якого є, віддаючи їй перевагу та доповнюючи нею свою власну силу [1, с. 476].

На початок ХХІ ст. статус соціально-правової держави мають практично всі не лише західні, а й постсоціалістичні країни Європи, СНД, зокрема, й Україна. Зазначимо, що сьогодні рівень теоретичного осмислення соціально-правової держави й права людини на гідне існування є досить високим як у вітчизняній, так і зарубіжній літературі. Щоправда, переважають праці, окремо присвячені правовому й соціальному аспектам держави. Значно менше написано праць про соціально-правову державу як таку, тобто державу, що є живою єдністю цих двох начал, їх органічним, синергетичним синтезом, що дає життя фактично новому різновиду сучасної правової державності, якою є соціально-правова держава й породжуване нею право людини на гідне існування [2, с. 4].

Отже, метою цього дослідження є вивчення ключових моментів становлення соціальної правової держави саме в аспекті прав особи, а також з'ясування особливостей, якими характеризується соціальна правова держава на сучасному етапі правового розвитку.

Вклад основного матеріалу. Однією з ознак сучасної держави є втрата нею потужної класової організації. Різні класи поступово розчиняються в загальній соціальній організації громадянського суспільства, виникає дедалі більше можливостей для переходу людей з одного класу в інший. Держава припиняє бути знаряддям забезпечення класового панування, а отже, цілковито втрачає свій експлуататорський характер, стає державою соціальною. Сутністю цього типу держави є об'єднання всіх соціальних груп населення, націй і народностей в єдине ціле, яке визначається поняттям «громадянське суспільство». Принципова її відмінність від попередніх типів експлуататорської держави полягає в тому, що основною метою є забезпечення захисту й обслуговування інтересів усього суспільства загалом, а не певної його частини. Така держава побудована на визнанні прав, свобод і законних інтересів людини як вищої цінності, пріоритеті прав людини над інтересами інших учасників суспільних відносин (суб'єктів господарювання, державних органів, посадових осіб тощо) [3, с. 132].

В умовах сьогодення саме правова держава є важливим етапом у розширенні свободи суспільства та людини (зокрема, її прав). Концепція правової держави має тривалу й строкату історію. Ще за давніх часів відбувався впертий пошук справедливості, принципів, форм і конструкцій взаємозв'язку, взаємодії та взаємодоповнення влади й права. Погляди на державу й право, місце та роль останнього в суспільстві поступово сформували ідею розумності й справедливості такої форми політичної влади, за якої життя людей регулюється правом, яке за підтримки державної влади стає самостійною владною силою. Держава, державні структури та посадові особи через право впорядковуються за допомогою процедур. Діяльність державного апарату чітко регламентується правом; навіть структури, від яких залежить прийняття тих чи тих законів, не мають права самочинно, без певних процедур змінювати закони. Розуміння держави як організації на основі права публічної влади і є основною ідеєю правової держави. Такі ідеї вже в античний період розвитку державності висловлювали філософи й правознавці. Теоретично в концепцію правової держави ці ідеї було оформлено значно пізніше – під час боротьби проти феодального свавілля, а також – початку й розвитку буржуазних революцій та утвердження нового ладу. Отже, ідеї панування права в суспільстві, пов'язаності держави, її органів та посадових осіб правом виникли за античних часів, розвивалися й доповнювалися вченнями про демократію; республіканську форму правління; конституціоналізм; права й свободи людини; народний суверенітет; панування права, закону та рівноправність усіх перед ними; поділ влади й незалежність суду [4, с. 438–467].

Значення концепції правової держави зумовлюється тим, що вона концентрує, втілює прогресивні здобутки людства в державно-правовій сфері. Уже саме поняття правової держави є загально-цивілізаційним надбанням, загальнолюдською цінністю політико-юридичної практики. До цієї концепції звертаються нині в різних життєвих ситуаціях, зокрема, під час організації політичних партій, інших громадських об'єднань, формулювання їхніх політичних вимог, розробки програмних документів, проведення публічних політичних акцій (виборів, мітингів, демонстрацій), заснування друкованих органів, створення й застосування законів та ін.

Концепція правової держави дає відправні гуманістичні орієнтири для вдосконалення й розвитку сучасної демократичної держави, спрямовує у відповідний спосіб основні напрями діяльності різних державних органів. Ця концепція може слугувати громадянам як ідеологічне джерело їхніх очікувань і сподівань стосовно держави, для обґрунтування побажань, рекомендацій, вимог до її правової політики та забезпечення основних прав і свобод [5, с. 26].

Правова держава – це держава, обмежена у своїх діях законами, що захищають свободу та інші права особи, підпорядковують владу волі суверенного народу. Ю. Шемшученко слушно

наголошує: правовою є держава, яка функціонує на засадах верховенства права й закону і в якій реально забезпечуються права та свободи людини і громадянина [6, с. 8].

У своєму становленні та розвитку права людина й правова держава нероздільні. Верховенство права та пріоритет прав людини – це властивості, якості правової держави, що в кінцевому підсумку є її метою, якій підпорядковані всі інші її характеристики [7, с. 78].

Кістяківський Б. зауважує, що здійснення невід'ємних прав людини й громадянина – неодмінна умова будь-якого політичного, правового й соціального прогресу. Тому вона має бути основоположною в будь-якій теорії, аби виробити взаємовідносини особи й влади [8]. Правовою, на думку П. Рабіновича, є держава, в якій юридичними засобами реально забезпечено максимальне здійснення, охорону й захист основних прав людини. Саме така держава є одним із найвизначніших загальнолюдських політико-юридичних ідеалів [5].

Зауважимо, що основні права людини можуть бути визнані тільки в демократично організованому суспільстві. Але до провідних характеристик такого суспільства належить не тільки домінування в ньому волі більшості населення, а й визнання та захищеність, непорушність основних прав усіх осіб, включаючи й тих, що становлять його меншість. Тому правова держава, як держава реальних прав людини, може існувати тільки у суспільстві, в якому є справжня демократія, тобто повновладдя більшості з дотриманням прав меншості.

Такій демократії найбільше відповідає визначення «соціальна» (суспільна, народна). А держава, яка існуватиме в такому суспільстві, відповідно буде державою соціальної демократії. І навпаки, повноцінна держава соціальної демократії не може не створювати необхідних умов для здійснення і захисту основних прав людини, тобто не може не набувати ознак держави правової. Цим і зумовлюється природний, органічний зв'язок процесів формування правової держави й утворення держави соціальної демократії [5, с. 31].

Сам термін «соціальна держава» вперше було запропоновано в середині XIX ст. німецьким державознавцем і економістом Лоренцом фон Штейном. Він вважав, що ідея держави полягає у відновленні рівності й свободи, піднятті нижчих, знедолених класів до рівня багатих і сильних. Держава має «забезпечувати економічне і суспільне піднесення всіх його членів, оскільки розвиток одного є умовою й наслідком розвитку іншого, в цьому змісті ми говоримо про суспільну або соціальну державу» [9, с. 215]. Соціальна держава за Л. фон Штейном повинна не тільки узаконити та охороняти пануючих, а й слугувати інтересам народу.

Серед ліберальних учених погляди Л. фон Штейна поділяв Ф. Науманн. Його уявлення про активне втручання держави в господарські та соціальні відносини стали традиційними для раннього німецького лібералізму [10]. Ліберали ставили перед державою завдання не тільки захищати власність і соціальний порядок, а й матеріально та морально підтримувати нижчі класи через широкі соціальні реформи [11, с. 36-43].

Найбільш радикальну теоретичну концепцію соціальної держави висунув у 1879 р. німецький економіст А. Вагнер, прихильник державницького й християнського соціалізму, який визначав свої переконання як соціально-правові. Його концепція передбачала перетворення буржуазної держави на «державу культури й загального добробуту, одержавлення залізниць, гірських підприємств, банків і страхових організацій, інтеграцію робочого класу в державу і суспільство при запереченні політичних і соціальних революцій» [12, с. 76].

Сьогодні в працях політологів, економістів, юристів постійно досліджується питання соціальної держави. При цьому сформовані різноманітні підходи до розуміння її змісту.

Так, більшість українських учених розглядають ці питання через призму специфічної діяльності держави в соціальній сфері, поєднуючи поняття соціальної держави з формою політичного режиму. Так, Н. Мельникова вважає, що «соціальна держава є певною конституційно-правовою формою й водночас визначальним чинником державного розвитку, що утверджує особливий тип політичного режиму» [13, с. 138].

Дослідник проблем держави і права В. Шаповал пов'язує визначення соціальної держави із соціальною справедливістю та соціальним захистом. Він вважає, що соціальна держава – «це характеристика сучасної держави, за смислом якої державна діяльність має бути спрямована на створення реальних стандартів матеріального добробуту, освіти, охорони здоров'я тощо й забезпечення таких стандартів для всіх громадян (індивідів), а також на мінімізацію фактичної соціальної нерівності з її економічними наслідками та створення системи соціальної підтримки (захисту) тих, хто цього потребує» [14, с. 14].

Правознавець О. Скакун при визначенні соціальної держави робить акцент на соціальній захищеності населення, яка забезпечується державою. Визначаючи суть соціальної держави,

вона зазначає, що «соціальна держава (держава соціальної демократії) – це сучасна політико-правова теорія, де термін «соціальна» несе велике значення навантаження: воно пов'язано із соціальним життям людей, підкреслює, що держава бере на себе турботу про матеріальний добробут громадян, здійснює функцію регулювання економіки з обов'язковим урахуванням екологічних вимог, забезпечує захист економічних і соціальних прав людини» [15, с. 137].

На соціально-політичному аспекті держави акцентує увагу І. Новак. Дослідниця зазначає, що соціальна держава може бути визначена як правова, демократична держава, з розвиненим громадянським суспільством, що забезпечує соціальний устрій, який раціонально поєднує в собі засади свободи та влади, ґрунтується на принципах соціальної рівності, справедливості, загальної солідарності та взаємній відповідальності [16, с. 68-69].

Отже, українські науковці роблять більший акцент на правових, соціальних і політичних якостях соціальної держави.

Уперше принцип соціальної держави закріплено в ст. 20 Конституції ФРН 1949 року й ст. 1 Конституції Франції 1958 року. У 1960–1980-х рр. цей принцип узяли на озброєння більшість розвинених країн Заходу, а в 1990-х – закріпили майже всі конституції постсоціалістичних держав. Це стосується й України: за її Конституцією (ст. 1) Україна є соціальна держава, а людина, її життя, здоров'я, честь і гідність визнаються найвищими соціальними цінностями.

Формування сучасних моделей соціальної держави в промислово розвинених країнах відбувалося з початку 60-х рр. ХХ ст. Більшість дослідників пов'язують цей факт з високою динамікою перетворень економічного й суспільного устрою, які відбувалися під впливом науково-технічної революції та зміни змісту праці. Знання й професійна кваліфікація працівника перетворилися на найважливіший чинник виробництва, що отримало свій вираз у низці теорій: людського капіталу, якості життя та якості трудового життя.

Природа соціальної держави в умовах розвиненого індустріального суспільства, на думку фінського вченого П. Куусі, змінюється: «якщо раніше вона переслідувала мету захисту лише «слабких» і таких, що «мають» потребу, то тепер вона орієнтується на всю націю й перетворилася на «національне надбання» [17, с. 29].

Для з'ясування характерних рис та особливостей соціальної держави варто звернутися до моделей соціальної держави. Найвідомішою в літературі є тричленна класифікація, запропонована 1977 року англійськими вченими-суспільствознавцями Н. Фурнісом і Т. Тілтоном. Вони виокремлюють, по-перше, «позитивну державу», де соціальне забезпечення ґрунтується на індивідуалізмі та захисті корпоративних інтересів. Соціальна політика в цьому разі є лише засобом контролю, «амортизатором» соціальних конфліктів, а на соціальні потреби припадає доволі незначна частка державного бюджету. З юридичного погляду, ця модель характеризується відсутністю розвиненої системи соціального законодавства, натомість діють численні програми соціальної підтримки населення, до яких постійно вносяться поточні коригування. Тобто «позитивна держава» (США, Австралія) – це, власне, класична неоліберальна, «залишкова» модель соціальної держави. Другий різновид – власне «соціальна держава» («держава соціальної безпеки»), що провадить політику повної зайнятості, забезпечує всім громадянам гарантований мінімальний рівень життя та рівність шансів, але аж ніяк не матеріальну рівність (Велика Британія, Франція, Греція). Якщо в «позитивній державі» в юридичному аспекті визнається лише право на соціальну допомогу, розмір і характер якої встановлюється самою державою, то в «державі соціальної безпеки» громадянам гарантується право оскарження конкретних державних рішень чи соціальної політики держави взагалі, якщо вони не відповідають загально визнаним нормам добробуту й не забезпечують встановленого реального мінімального рівня життя для кожного члена суспільства. Третій різновид – «держава загального добробуту», в якій забезпечується рівність, кооперація й солідарність членів суспільства. Соціальна політика щодо всіх без винятку є однаковою. Характерними рисами такої моделі є зменшення різниці в заробітній платі, повна зайнятість, забезпечення трудящим домінуючого становища в політиці (Швеція, Нідерланди).

Проте це тільки моделі, які не було повністю реалізовано в жодній країні світу, що свідчить лише про певні тенденції розвитку державної соціальної політики.

На думку вітчизняних правознавців, основними принципами соціальної держави є справедливість, повага до гідності людини, відповідальність, подолання формально-юридичної рівності з метою усунення значних розбіжностей між матеріальними статусами індивідів. Реалізувати їх можна лише на основі вже сформованих і випробуваних на практиці принципів правової держави. Метою соціальної держави є не усунення нерівності, а «вирівнювання не-

рівності» шляхом ліквідації різниці в майновому становищі, підвищення соціального статусу індивіда та забезпечення реальності наданих йому прав.

Завдання формування соціальної держави не підкріплене нині самим правом і системою прав людини. Виникає ситуація, коли соціальна держава розглядається не як новий стан розвитку правової держави, а як спосіб організації суспільства в умовах правової зарегламентованості та нестабільності, правового нігілізму та неповаги до прав людини. Ситуацію, що склалася, можна врегулювати за умови реалізації таких завдань, які стосуються сфери прав і свобод людини:

- 1) підвищення рівня розвитку економіки країни, формування «середнього» прошарку власників;
- 2) віднайдення достатньої кількості коштів для реалізації соціальних програм;
- 3) відновлення поваги до таких духовних орієнтирів суспільства, як справедливість, рівність, моральність;
- 4) формування нової концепції взаємодії держави та людини, основу якої становить їхня взаємна відповідальність;
- 5) урахування в діяльності держави особливостей культурного поля країни, її традицій, звичаїв і менталітету нації;
- 6) формування соціальної політики, заснованої на врахуванні об'єктивних умов життєдіяльності суспільства;
- 7) підвищення ролі функції соціального захисту населення;
- 8) урахування державою особливостей та виняткового значення в житті суспільства науки й культури, які мають залишатися поза ринковими відносинами;
- 9) забезпечення соціальної справедливості, рівноправності, моральності у відносинах між людьми;
- 10) формування суспільної свідомості на основі принципів поваги до особистості та пошуку цінностей, на які має орієнтуватися нове суспільство [18, с. 113–114].

Особливість соціальної політики розвинених країн полягає в тому, що вона спрямована не просто на захист людини від соціальних ризиків (утрати доходу в зв'язку з хворобою, інвалідністю і старістю), а й на недопущення різкої матеріальної та соціальної нерівності, забезпечення достатньо високого рівня соціальної підтримки і допомоги верствам населення, що мають в цьому потребу, надання громадянам доступу до якісної охорони здоров'я й освіти.

Для цього держава активно використовує бюджетне фінансування соціальних програм, вживає різноманітні заходи з розвитку інститутів обов'язкового, добровільного соціального та особистого страхування, стає центральним суб'єктом з виконання соціальних функцій у суспільстві.

Аналіз наявних економічних характеристик даної моделі держави в промислово розвинених країнах свідчить про те, що до його базових функцій входить регулювання доходів населення й створення передумов для високої якості життя. У зв'язку з цим до сталих характеристик соціальної моделі держави належать:

- високі витрати суспільства на заробітну плату (40-60% ВВП);
- збалансовані системи доходів населення, які дозволяють попереджати високу їх диференціацію (не більше від 1 до 10 разів по крайніх групах);
- розвинена система соціального захисту, витрати на яку становлять не менше 20-25% ВВП;
- істотна частка соціальних витрат у державному бюджеті на охорону здоров'я (7-9% ВВП) й освіти (4-6% ВВП) [19].

Останні 40-50 років обсяг виконуваних державою соціальних функцій помітно розширився за рахунок надання нею таких соціальних послуг населенню, як забезпечення зайнятості, соціальний патронаж, формування життєвого середовища для інвалідів, реалізація програм реабілітації окремих соціальних груп, державні програми з підтримки і створення необхідних життєвих умов для окремих категорій населення та регіонів.

Як зазначає у зв'язку з цим С. Калашников, сталими ознаками соціальної держави виступають:

- доступність соціальної підтримки для всіх членів суспільства;
- правова природа соціальної політики;
- наявність системи бюджетних виплат;
- наявність державних структур соціального захисту;
- набуття державою відповідальності за гідний рівень добробуту громадян [20, с. 22].

З позиції цільових принципів організації соціально справедливого порядку в суспільстві, на думку західнонімецького вченого В. Окенфельза найважливішими з них є: солідарність,

загальне благо, субсидіарність. Ці соціальні принципи становлять єдину тріаду, яка тільки у своїй органічній єдності може забезпечити відповідну гармонію ринкової економіки й соціальної держави [18, с. 65].

В економічній політиці соціальної держави потрібне поєднання й заходів державного регулювання, і заохочення конкуренції, і розвитку особистої ініціативи громадян по забезпеченню свого власного добробуту.

У політичній сфері потрібен консенсус головних політичних сил щодо основних цілей і завдань розвитку даного суспільства, системи діяльності соціальних інститутів, що склалася. Це дозволяє забезпечувати спадкоємність соціальної політики держави у випадках демократичної зміни правлячих партій, урядів і вищих державних посадових осіб.

Духовна атмосфера в соціальній державі повинна характеризуватися розвиненим відчуттям громадянськості, соціальної солідарності та гуманізму.

Таким чином, поява поняття соціальної держави є спробою пошуку консенсусного, на відміну від радикальної спроби марксизму, вирішення проблеми розшарування суспільства на багатих і бідних, яке виникло в результаті стрімкого розвитку індустріального суспільства.

Основними ознаками соціальної держави можна вважати такі:

– високорозвинена економіка, яка повинна бути ефективною, соціально орієнтованою й слугувати інтересам усіх верств суспільства;

– поєднання помірною державного регулювання, заохочення конкуренції та розвитку особистої ініціативи громадян із забезпечення власного добробуту в економічній сфері;

– консенсус головних політичних сил щодо основних цілей і завдань розвитку даного суспільства, стійка система діяльності соціальних інститутів у політичній сфері;

– духовна атмосфера в соціальній державі повинна характеризуватися розвиненим почуттям громадськості, соціальної солідарності й гуманізму [21, с. 51-52].

В умовах сьогодення правова держава є формою обмеження авторитаризму влади правами та свободами людини. Саме тому пріоритет прав людини стосовно держави є первинною ознакою правової держави [22, с. 83]. Усі інші її ознаки слугують здійсненню свобод та прав людини. Метою правової держави є забезпечення меж свободи індивіда, неприпустимість зменшення рівня свободи, обмеженого правом, заборона порушення права та неможливість застосування силових засобів, що не ґрунтуються на праві.

Розвиток суспільства зумовив можливість установа нових параметрів відносин між державою й особою, що пов'язуються з обов'язком держави вживати заходів та сприяти забезпеченню прав людини «нового покоління». Так виникає ідея соціальної держави, що є новим станом розвитку правової держави в нових історичних умовах. Принцип соціальної держави в тій чи іншій формі відображений у конституціях багатьох країн. Він пов'язаний з необхідністю гарантувати економічні та культурні права населення. Питання про необхідність соціальної орієнтації держави, поступового гарантування прав «другого покоління» визнається міжнародною спільнотою. Але можливості якоїсь держави реально захищати права цієї групи залежать від стану розвитку економіки, бо соціальна функція може здійснюватися в повному обсязі за умови високого рівня економічного розвитку, що дозволяє перерозподіляти засоби та ресурси, зберігаючи свободу ринкових відносин і підприємництва. Як підкреслює С. С. Алексєєв, саме виникнення та зміст ідеї соціальної держави пов'язується в літературі насамперед з концепцією прав людини «другого покоління», «обов'язком держави вживати заходів, що сприяють забезпеченню прав людини «нового покоління» [23].

Висновки. Соціальна держава – це держава, що прагне до забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності, а в ідеалі – приблизно однакових стартових можливостей для реалізації життєвої мети, розвитку особистості; основним принципом та характеристикою такої держави є конституційна гарантія прав і свобод людини й громадянина.

Незадовільний стан економіки України є чи не основною перешкодою на шляху побудови соціальної держави. Адже центральним у системі завдань такої держави є забезпечення реальних гарантій реалізації прав людини «другого покоління». У свою чергу, рівень здійсненості соціальних та економічних прав громадян тісно пов'язаний з наявністю в державі достатніх фінансово-матеріальних ресурсів. Через брак останніх відповідні положення нормативно-правових актів, зокрема, ст. 43, 46, 47, 48 Конституції, є лише фантазійними деклараціями.

Правова держава є реальним утіленням конституційної державності, в основі якої – саме прагнення захисту людини від будь-якого свавілля та посягання на права й свободи. Така держава є також гарантом індивідуальної свободи особи та її основних прав.

Основні права особи, зокрема соціальні, можуть визнаватися, безперечно, тільки в демократично організованому суспільстві.

Сучасна соціальна держава являє собою державу, яка, маючи за економічну основу соціально орієнтоване ринкове господарство, створює всі можливі умови для реалізації економічних, соціальних і культурних прав людини, самостійного забезпечення ініціативною та соціально відповідальною особою необхідного рівня матеріального добробуту собі та членам своєї сім'ї; гарантує кожній людині прожитковий мінімум для гідного існування й сприяє зміцненню соціальної злагоди в суспільстві.

Провідною ознакою сучасної соціальної держави є закріплення на конституційному рівні соціальних прав особи, й тому саме від обсягу наданих їй соціальних прав, їх гарантованості та захисту повністю залежить «соціальність» української держави.

Література

1. Антологія лібералізму: політико-правничі вчення та верховенство права / упор. С. Головатий, М. Козюбра, О. Сироїд, О. Волкова, А. Черевко. – К.: Книги для бізнесу, 2008. – 992 с.
2. Николаенко И. Н. Социально-правовое государство и право человека на достойное существование : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.01 / И. Н. Николаенко. – М., 2008. – 194 с.
3. Основи демократії. Права людини та їх забезпечення в умовах суспільних змін : навч. посіб. / Філонов О. В., Суботін В. М., Пашутін В. В., Тодоров І. Я. – К.: Знання, 2008. – 215 с.
4. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн / Бостан Л. М., Бостан С. К. – К.: Центр навч. літ-ри, 2004. – 672 с.
5. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. / Рабінович П. М. – Х.: Консум, 2002. – 160 с.
6. Шемчушенко Ю. Теоретичні проблеми формування правової держави / Ю. Шемчушенко // Право України. – 1995. – №12. – С. 7–10.
7. Права человека : учебник для вузов / отв. ред. Е. А. Лукашева – чл.-кор. РАН, доктор юридических наук. – М.: НОРМА (Изд. группа НОРМА-ИНФРА-М), 2001. – 573 с.
8. Права людини і громадянина в афоризмах та прислів'ях : праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина / редкол.: П.М. Рабінович (голова). – К.: Атіка, 2001. – 112 с.
9. Stein L. von. Gegenwart und Zukunft der Rechts- und Staatswissenschaften Deutschlands / L. von. Stein. – Stuttgart, 1876.
10. Gall L. Liberalismus und «burgerliche Gesellschaft». Zu Charakter und Entwicklung der liberalen Bewegung in Deutschland / L. Gall // Historische Zeitschrift. – 1975. – Bd. 220. – P. 324–356.
11. Sheehan J. J. Der deutsche Liberalismus. Von den Anfängen im 18 Jahrhundert bis zum Ersten Weltkrieg 1770-1914 / J. J. Sheehan. – Munchen, 1983.
12. Ritter G. Der Sozialstaat – Entstehung und Entwicklung im internationalen Vergleich / G. Ritter. – Munchen, 1989. – 233 p.
13. Мельникова Н. Політична демократія у системі соціальної держави / Н. Мельникова // Вісн. Львів. ун-ту. – Серія «Філософські науки». – 2002. – Вип. 4. – С. 137–142.
14. Шаповал В. Конституційна категорія соціальної держави / В. Шаповал // Право України. – 2004. – №5. – С. 14–1.
15. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун. – Х.: Консум, 2001. – 656 с.
16. Новак І. М. Деякі концептуальні підходи до розбудови соціальної держави в Україні / І. М. Новак // Демографія та соціальна економіка: наук.-економ. та сусп.-політ. журнал. – К., 2004. – №1-2. – С. 67–73.
17. Kuusi P. Social policy for the sixties; a plan for Finland. With a pref. and introd. by Heikki Waris [Translated by Jaakko Railo] / P. Kuusi. – Helsinki : Finnish Social Policy Association, 1964. – 295 p.
18. Окенфельз В. Социальное католическое учение и экономический порядок / В. Окенфельз // Politekonom : Рос.-герман. журнал по экономической теории и практике. – 2000. – №2(13). – С. 60–65.
19. Социальное государство : краткий словарь-справочник / Н. Н. Гриценко, Ю. Е. Волков, В. Н. Киселев, В. Я. Саленкой др. – М.: АТиСО, 2002. – 449 с.
20. Социальное государство: концепции и сущность : антология / М. Каргалова, С. Калашников, А. Галкин и др. – М.: Огни, 2004. – 128 с.
21. Гончаров П. К. Социальное государство: сущность и принципы / П. К. Гончаров // Вестник Росс. ун-та дружбы народов. – (Серия «Политология»). – 2000. – № 2. – С. 46–59.
22. Кириленко В. М., Куракін О. М. Теорія держави і права / Кириленко В. М., Куракін О. М. – К.: Центр учб. літ-ри, 2010. – 264 с.
23. Алексеев С. С. Право на пороге нового тысячелетия / С. С. Алексеев // Известия Уральского гос. ун-та. – 2000. – № 15.

Стаття надійшла до редакції 26.12.2013 р.